

- Музичний спектр. – К., 2012. – С. 141–147 с.
8. Польська І. Камерний ансамбль в системі музично-виконавських жанрів (історичні та систематичні аспекти визначення) / Ірина Польська // Науковий вісник НМАУ ім. П.Чайковського : Музичне виконавство / [ред.-упор. М. Давидов, В. Сумарокова]. – К. : НМАУ ім. П. Чайковського, 2001. – Вип. 18, кн. 7. – С. 179–190.
  9. Раабен Л. Камерно-інструментальна музика / Л. Раабен. // Музыка XX века: очерки. В 2-х ч. / [ред. Л. Н. Раабен]. – Ч. 2, Кн. 3. – М. : Музыка, 1980. – С. 346–406.
  10. Усов Ю. Современная зарубежная литература для духовых инструментов / Ю. А. Усов // Методика обучения игре на духовых инструментах: Очерки. – Вып. 4. – Москва : Музыка, 1976. – С. 196–223.
  11. Brixel E. Klarinette – Bibliographie. – 1. Aufl. / E. Brixel. – Locarno–Amsterdam : Wilhelmshaven : Heinrichshofen Verlag, 1977. – 493 s.
  12. Erhardt L. Brahms / L. Erhardt. – Krakow : PWM, 1969 – 404 s.
  13. Marek Georg R. Beethoven. Biografia geniusza / Georg R.Marek; tl. z ang. Ewa Zycienska. – PIW, 1976. – 679 s.
  14. Schaffer B. Leksykon kompozytorow XX wieku. Cz.1:A-L / Boguslav Schaffer. – PWM, Krakow, 1963. – 326 s.
  15. Schaffer B. Lexykon kompozytorow XX wieku. Cz. 2: M–Z / Boguslav Schaffer. – PWM, Krakow, 1965. – 360 s.

УДК 78.471;78.2У;78.472

О. Г. ЛЕВИЦКИЙ

ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛЬСЬКИХ ДИРИГЕНТІВ У ЛЬВОВІ ВПРОДОВЖ ХІХ СТОЛІТТЯ В КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ ГАЛИЦЬКОЇ ДИРИГЕНТСЬКОЇ ШКОЛИ

У статті досліджено шляхи становлення та розвитку оперно-симфонічного диригування у Львові в контексті проблематики міжкультурної комунікації. Розглянуто діяльність польських диригентів впродовж ХІХ ст., серед яких імена видатних музикантів свого часу: Г. Ельснер, К. Курпінський, К. Ліпінський, С. Сервачинський, С. Монюшко, Г. Ярецький, М. Солтис, Г. Мельцер. Охарактеризовано їхній творчий внесок у розвиток диригентського мистецтва та музичного життя Львова, що набуло не лише локального, але європейського та світового значення.

Ключові слова: оперно-симфонічне диригування, польські диригенти, музична культура Львова ХІХ століття.

А. Г. ЛЕВИЦКИЙ

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ПОЛЬСКИХ ДИРИЖЕРОВ ВО ЛЬВОВЕ НА ПРОТЯЖЕНИИ ХІХ ВЕКА В КОНТЕКСТЕ СТАНОВЛЕНИЯ ГАЛИЦКОЙ ДИРИЖЕРСКОЙ ШКОЛЫ

В статье исследовано пути становления и развития оперно-симфонического дирижирования во Львове в контексте проблематики межкультурной коммуникации. Рассмотрено деятельность польских дирижеров на протяжении ХІХ в., среди которых имена выдающихся музыкантов своего времени: Г. Ельснер, К. Курпинский, К. Липинский, С. Сервачинский, С. Монюшко, Г. Ярецкий, М. Солтыс, Г. Мельцер. Охарактеризовано их творческий вклад в развитие дирижерского искусства и музыкальной жизни Львова, что приобрело не только локальное, но европейское и мировое значение.

Ключевые слова: оперно-симфоническое дирижирование, польские дирижеры, музыкальная культура Львова XIX века.

A. G. LEVITSKIY

**ACTIVITY OF POLISH CONDUCTORS IN LVIV
DURING THE XIX CENTURY IN THE CONTEXT OF FORMING
A CONDUCTOR GALICIAN SCHOOL**

This article shows the activity of Polish conductors on Lviv stages during the nineteenth century in the context of the formation and development of opera and symphony conducting in Galicia. Through the number of Austrian, Czech, German, Italian conductors in Lviv that influenced on its cultural development, the value of Polish conductors is particularly significant, not only for Galician conductor school, as it got a strong European response. Yu. Elsner dedicated more than 20 years to conductor activity in Ukraine at the end of XVIII century, the future teacher of Chopin, and later a longtime chief conductor of the Warsaw opera. He was not only the director of many operas (including «Don Juan» and «Mercy Titus» W. A. Mozart), but also the organizer of one of the first philharmonic communities in Lviv and he also spread many chamber and symphonic works. Lviv became the starting point for such well-known figures of Polish culture as K. Kurpinskiy, who began his conducting career in Chapel of E. Rastavetsky; S. Servachynskyy – Student of Hvadanini, conductor of Bratislava, Vienna, Budapest opera, who dedicated to conductor work in Ukraine almost 30 years (between that he was the violin teacher of internationally renowned artists such as H. Venyavskyy, J. Joachim). In the bosom of violin type of conducting the art matures famous «northern Paganini» the formation of which occurred with almost 30 years stay in Ukraine of K. Lipinski. His stunning violin career eclipsed other activities, particularly in the conducting area. On the age of 18 he became a conductor of the graph Stazhenskiy choir and then held the post of conductor of Lviv Theatre, where exhibits his own operas. During his brilliant artistic career Lipinski's continued conducting and organized symphony concerts not only in Ukraine, but also toures through Europe. The most memorable was his conducting work in «Kyivski contrasty». The close friendship and cooperation with the founders of European conducting schools such as L. Shpor, F. Mendelson, H. Berlioz, F. List, R. Wagner emphasizes the importance and advantages of 20-year tenure as conductor of the Dresden court orchestra of K. Lipinski. Under the guidance of K. Lipinski the performance of «Requiem» W. A. Mozart was held in Lviv by the choir of Svyatoyurskiy church and the choir «Society s. Cecylji» of the son of the composer F. K. Mozart. I. Shuppantsih the friend of Beethoven reported him about this event. In the second half of the nineteenth century. Lviv was visited by many prominent musicians, including S. Monyushko who conducted his own concerts. His student H. Yaretskiy became a prominent figure in opera and symphony conducting, because for half of century he was the principal conductor of Lviv Theatre of Opera actively promoting many composers, including Wagner. Toured as conductor in Paris, Vienna, Warsaw, Krakow, Galicia. Invaluable contribution to the development of the symphony conducting in Ukraine has made A. Soltys under direction of whome sounded a huge number of instrumental works. He was also the mover of the first student symphony orchestra. At the turn of the nineteenth and twentieth centuries. within the beginning of the Lviv Philharmonic began his conducting career a renowned pianist and composer H. Meltser later longtime rector of the Conservatory and leading conductor of Warsaw. Significant contribution to the development of the Galician school invested other polish conductors: S. Chetvinskiy, Ya. Hall, S. Nevyadomskiy, V. Vshelyachynskiy, F. Piontkovskiy, Prominskiy and others. We will also add that the work of such well known polish conductors during XX century is connected exactly with Lviv: B. Volfstal, Y. Lerer, A. Soltys, S. Huzhynskiy, V. Ruzhytskiy and finally on the basis of Lviv conductor school traditions raised a worldwide star – one of the greatest conductors of the twentieth century, Arthur Rodzinskiy.

Key words: opera and symphonic conducting, Polish conductors, musical culture of the Lviv XIX century.

Дослідження становлення та розвитку диригентського мистецтва Львова, особливо у XIX столітті, становить одну з актуальних тем у відтворенні, історичній реконструкції динаміки цього процесу, який наразі у вітчизняному музикознавстві не отримав комплексного та багатогранного вияву. Полінаціональне населення Львова та строката палітра інтеграційних процесів у сфері культури впродовж XIX ст. дозволяє виділити окремі національні гілки в розвитку тих чи інших сфер музичного мистецтва. Не є винятком і диригентська справа, становлення і розвій якої припадає власне на XIX ст. Особлива роль у розбудові оперно-симфонічного диригування у Галичині означеного періоду належить польським музикантам, які якнайактивніше спричинилися до професіоналізації музично-культурного життя міста, виходячи у своїй діяльності далеко за його межі, не лише збагачуючи терени польської національної культури, але вносячи вагомий здобутки в загальноєвропейський та світовий контекст.

Як вагома і сутнісна частка музично-культурного процесу, тема розвитку та становлення оперно-симфонічного диригентського виконавства у Львові лише частково розглядається багатьма дослідниками галицької музичної культури (М. Загайкевич, Л. та Т. Мазепа, Л. Кияновська, М. Черепанін, О. Осадця, В. Токарчук, А. Савка, І. Ферендович, Л. Мельник), проблеми оперно-симфонічного диригування піднімалися і в театрознавчій галузі (А. Терещенко, О. Паламарчук, Т. Мазепа), проте розкриття історичного аспекту цього явища в плані його динаміки функціонування, внутрішньонаціонального та міжнародного контексту, функцій у тогочасному суспільстві, значення для подальшого розвитку музичного мистецтва Львова, тобто комплексного, цільового наукового дослідження цієї проблематики в українському музикознавстві поки-що не проводилося. Так само частково висвітлена диригентська діяльність львівських та приїжджих диригентів-гастролерів і в роботах польських музикознавців (П. Птушек, А. Новак-Романовіч, Ю. Райсс, Л. Блащик та ін.).

Метою статті є визначення ролі польських диригентів у становленні та розвитку оперно-симфонічного диригування у Львові впродовж XIX століття, а також окреслення характеру їхньої діяльності, усвідомлення їхніх здобутків і в ареалі багатонаціональної мистецької палітри Львова, і в загальноєвропейському масштабі.

Так, одним з провідних капельмейстерів-диригентів ще у XVIII ст. Львова був Юзеф Ельснер, який, окрім активної оперно-театральної диригентської практики, був також організатором «Музичної Академії» – прообразу музично-філармонічного товариства у 1796–1797 рр., в концертах якого виконувалися симфонії, кантати, камерні твори. Перебуваючи в 1792–1799 рр. на посаді капельмейстера у львівському «цісарсько-королівському привілейованому» театрі, до його оперних здобутків як диригента віднесемо знамениту постановку (всього через 7 років після прем'єри у Празі) «Дон Жуана» В. А. Моцарта. Її львів'яни побачили у 1794 році [15]. «Протягом неповної половини року, вивчивши моцартівську оперу «Дон Жуан», поставив її з великим успіхом, що досі у Львові вважалось неможливим для здійснення...», – писав Ю. Ельснер у своїх спогадах [10, с. 101]. Згодом Ю. Ельснер здійснив постановку та продиригував ще однією моцартівською героїко-міфологічною оперою «Милосердя Тита». Переїхавши до Варшави, Ю. Ельснер продовжив плідну диригентську, композиторську, педагогічну (учитель Ф. Шопена), культурно-громадську діяльність, стаючи одним з найактивніших та провідних аніматорів становлення польської національної музичної культури.

Львів стає відправною точкою для багатьох згодом маститих польських диригентів. Так, наприклад, перші диригентські кроки у Львові починає один з найвидатніших польських диригентів – Кароль Курпінський (1785–1857), який у 1800 р. був запрошений капельмейстером при дворі Фелікса Поляновського в Мошкові біля Львова, а з 1808 по 1810 рр. – диригент і піаніст у Львові (в капелі Раствецького). Практично на Галичині пройшли роки творчого становлення скрипаля, диригента і композитора. Саме тут К. Курпінський освоює широкий репертуар класичної музики, в тому числі опери, які в рамках роботи капели неодноразово демонструвалися у Львові. Після ліквідації капели в 1808 році він переїхав до Львова, де залишався протягом двох років як викладач гри на фортепіано та директор камерної музики при будинку Едварда Раствецького [2]. У 1810 р. за рекомендаціями Ю. Ельснера обіймає посаду другого диригента і капельмейстера Варшавської опери, розгортаючи всебічну

діяльність. Важливо, що після від'їзду до Варшави К. Курпінський за рекомендаціями Ю. Ельснера стає другим диригентом оркестру Театру Народового – по-суті, центрального театру Польщі. Функції диригента виконував більше 30 років, спочатку спільно з Ельснером, а з 1924 р. як єдиний керівник інституції.

Зі Львовом пов'язане також ім'я легендарного польського скрипаля-віртуоза, педагога і диригента Станіслава Сервачинського (1871–1859). Народжений у Любліні, він початково освоїв скрипку під керівництвом батька, а в 1805–1808 рр. був учнем прославленого Гваданіні, після чого був капельмейстером оркестру в Братиславі. У 1810 р. прибуває до Львова, де стає першою скрипкою театрального оркестру, а далі його концертмейстером та капельмейстером (після К. Ліпінського). Як писав П. Пушек, «цей видатний концертуючий в багатьох містах Європи музикант в 1811–1814 був концертмейстером оркестру польського та німецького оперного театру, яким керував К. Ліпінський, а у 1819 році перейняв цю посаду, ставши наступником Ліпінського. Пізніше, в 1827 році спільно з К. Ліпінським концертував у Києві» [16, с. 117]. Зі Львова, де С. Сервачинський був провідним скрипалем, капельмейстером і педагогом, він постійно вирушає у концертні тури Європою. Так, з серпня 1832 р. по квітень 1833 р. був концертмейстером оркестру «Josephstadt Theater» у Відні. В 1833–1838 рр. він диригував оркестром Будапештської опери. Після припинення дії договору С. Сервачинський повернувся до Львова, де обійняв ту саму посаду. В 1840 р. він виступав з концертами у Варшаві та Любліні. Саме тоді його учнем стає високообдарований Генрик Венявський (до його учнів належать такі відомі скрипалі, як Йозеф Йоахім, Густав Фрімманн, Броніслав Губерман, Титус Яхимовський, Кароль Козловський). З жовтня 1841 р. диригував вокально-інструментальною капелою в церкві оо. Домініканів у Львові. Останні роки (1847–1859) С. Сервачинський провів у Любліні, де був душею музичного життя міста. У червні 1859 р. доньки забрали хворого батька до Львова. 7 листопада він дав останній сольний концерт у супроводі фортепіано Кароля Мікулі. Помер С. Сервачинський 30 листопада у Львові і похований на Личаківському кладовищі. Приблизно з 1811 р. став асоціюватися зі Львовом, де він продовжив життя активного диригента-капельмейстера, апробуючи своє мистецтво на європейських теренах (Відень, Будапешт, Варшава, Люблін, Київ). Зазначимо, що диригентська діяльність в цей період загалом ще знаходилася в сфері капельмейстерства або ж була одним з багатьох видів багатогранної діяльності тогочасних музикантів. Часто одна особа з успіхом поєднувала композиторську, піаністичну чи скрипкову, диригентську, педагогічну діяльність.

Однозначно вагомою особистістю для розвитку культури Галичини був знаменитий Кароль Ліпінський. Його практично сорокалітнє перебування у Львові (1799–1839), концертна, композиторська та особливо диригентська діяльність отримали світовий резонанс. Він народився в 1790 р. в сім'ї скрипаля-капельмейстера оркестру при дворі Потоцьких в Радніні Подляській. Отже, капельмейстерсько-диригентське ремесло було практично спадковою справою. В 1799 р. сім'я Ліпінських переїхала до Львова, де батька призначили диригентом капели театру Адама Стаженського. Незабаром Кароль приєднався до оркестру як скрипаль. Вже в 1809 р. він став першою скрипкою театру, а за три роки (тоді йому було лише 22 роки) – диригентом і музичним директором театру. Завоювавши серця публіки у Львові, у 1812 р. підкорює Варшаву, а 1814 р. – Відень, де відбулася доленосна зустріч з відомим німецьким скрипалем та диригентом Людвіком Шпором. Він порадив Ліпінському віддати перевагу не диригентурі, а насамперед вдосконаленню гри на скрипці. Кароль частково прислухався до поради. Повернувшись до Львова, він звільнився з театру і наступні три роки присвятив грі на скрипці й творенню музики. З 1817 р. К. Ліпінський дає серію скрипкових концертів у Львові, і окрилений успіхом, вирушає у перші європейські гастролі, які принесли знайомство з Паганіні, який високо оцінив талант молодого скрипаля, і вони виступали разом в П'яченці. Ці виступи увійшли до музичної історії як великі дуелі скрипалів. Ліпінський з величезним успіхом виступав у багатьох європейських столицях. Виконав власний концерт для скрипки перед королівським двором в Лондоні. У Відні був визнаний почесним громадянином австрійської столиці, дав серію виступів у Парижі (їхньою організацією, між іншим, керував Ф. Шопен). Неодноразово виступав К. Ліпінський і з Ф. Лістом, загалом входячи в компендіум європейської романтичної культури XIX ст. Практично скрипаль покинув Львів у 1839 році,

переїхавши до Дрездена, де на 20 років підписав контракт на посаду капелмейстера одного з провідних європейських оркестрів. Відзначимо, що всесвітньо відомий скрипаль був і диригентом. Важливо, що диригентську діяльність К. Ліпінський розпочав саме у Львові. Спочатку він був оркестрантом симфонічно-хорової капели Стаженських, а у відносно молодому віці він уже допомагав батькові керувати капелою. Це була колосальна виконавсько-диригентська практика. Адже в репертуар капели входили різні твори: від симфоній та увертюр – до танців та застільної музики. Часто виконувалися і в'язанки та аранжування народних пісень. Саме для цього оркестру К. Ліпінський пише свої три симфонії (№1 Es-dur op.2, №2 C-dur op.2, №3 B-dur op.2), якими, очевидно, і диригує. Склад цих симфоній виказує тип оркестру Стаженських – це розвинена струнна група з подвійним складом духових (2 гобої або 2 кларнети, 2 фаготи, 2 валторни). Цей склад був типовим для багатьох інструментальних капел того часу. Увертюра D-dur була створена в 1814 р. і виконана під керівництвом автора у Львові в лютому 1814 року [7]. У віці 19 років К. Ліпінського було призначено «директором оркестру», тобто диригентом Львівського німецько-польського театру, де він пропрацював з 1809 по 1814 рр. Ян Непомуцен Камінський запрошує Ліпінського на посаду капелмейстера львівського театру (німецького, заснованого в 1776 р.). Цей театр мав істотний вплив на розвиток музичного життя у Львові. Саме тут ставились, починаючи з 1792 року, опери та зіншпіль В. А. Моцарта. Так, львівська прем'єра «Чарівної флейти» відбулася у 1792 р. – лише за рік після її віденської прем'єри [3]. Практика диригування, яку він здобув під керівництвом батька, знадобилась для вмілого диригування оркестром [14].

Але диригентська діяльність К. Ліпінського не обмежилася лише оперним диригуванням. Так, «в 1812–1813 рр. разом з диригентом Гоерманом створив комітет, який покликав до життя симфонічний оркестр, що в літні місяці (під час проведення так званих «святоюрських контрактів» – ярмарків, коли до Львова звідусіль з'їжджалися поміщики), регулярно щочетвер виступав з різноманітними програмами у парку Гехта від 7 до 8 години ранку!» [4, с. 179]. Зазначимо, що у 1806 році у Києві було побудовано театр, а «Контрактовий дім» – у 1817 р. з двома великими контрактовими залами. Там часто виставляла свої оркестри місцева знать, гастролювали імениті музиканти. В 1825 р. Ліпінський концертує в Києві, і в перших Київських контрактах він виконує також оркестрові твори як диригент. У багатьох європейських турне Ліпінський користується нагодою диригувати. Так, у 1823 р. виступає разом з Марією Шимановською, а також з братом Антонієм – віолончелістом, скрипачами Августом Герке, Анрі Буше та його дружиною – арфісткою, другом Л. Бетховена – Ігнацом Шуппанцігом, сином В. А. Моцарта – Францом Ксавером та іншими артистами, акомпонуючи їм як диригент оркестру [5]. У цьому році, на відміну від інших, на Київських контрактах не було великого оркестру, тож Ліпінський разом з вищевказаними артистами створили ансамбль, який потішив київських меломанів Симфонією Й.Гайдна D-dur після ряду концертів у Польщі, де Ліпінський виступив спільно з видатним французьким скрипалем Жаком Фереолем Мазасом, якого запросив до Львова. У 1824 р. Мазас виступає під керівництвом К. Ліпінського. Отож, поряд з сольними виступами К. Ліпінський постійно виступає як диригент. Так, у 1824 р. завдяки маестро львів'яни змогли почути Симфонію № 7 Л. ван Бетховена та увертюру до опери «Олімпія» Г. Спонтіні. У 1825 р. – Ліпінський знову на Київських контрактах виконує поряд зі скрипковими творами симфонічні, переважно це увертюри – надзвичайно популярний жанр того часу. В 1827 та 1829 рр. він концертує разом зі С. Сервачинським – диригентом і скрипалем. В. Григор'єв описує один з тогочасних концертів, анонсований та рецензований львівською пресою [1, с. 38], зазначаючи, що в програмі була одна з увертюр Бетховена, якою диригував Ліпінський, того ж вечора виконуючи Концерт Віоті. Друга половина вечора була складена з камерних творів, акомпанував скрипалеві Й. Рукгабер.

З 1839 р. Ліпінський займає почесне місце концертмейстера – по-суті, капелмейстера Придворної капели оркестру в Дрездені (контракт був підписаний на 20 років і закінчився у 1859 р.), яка була рівночасно оперною трупкою. Відомо, що Ліпінський був асистентом Г. Берліоза при проведенні симфонічних концертів його музики. Його тісні контакти з Ф. Лістом, Р. Вагнером, Р. Шуманом, Л. Шпором, К. М. Вебером – провідними диригентами XIX ст. – наводять на думку про опанування та досконале володіння К. Ліпінським і

диригентським ремеслом. І власне у Львові він диригував своїми співограмами, а також симфонічними творами. Саме Людвіг Шпор, вражений геніальністю Ліпінського-скрипаля, намовив його залишити диригування і винятково стати концертуючим скрипалем. Проте цей контакт у сфері власне становлення Ліпінського-диригента є немаловажним, адже Л. Шпор вважається одним з важливих сподвижників та родоначальників диригентського ремесла. З іменем Ліпінського пов'язаний красномовний факт: 5 грудня 1826 р. у 35-ту річницю смерті В. А. Моцарта було виконано під керівництвом К. Ліпінського знаменитий «Реквієм» у катедрі св. Юра, що стало подією велетенського значення. Про це писало багато тогочасних газет Європи, про неї зі Львова повідомляв Л. ван Бетховена його товариш Ігнац Шуппанціг [12].

Слід зазначити, що саме до середини XIX ст. у Львові гастролюють імениті музиканти, які виступають і в якості диригентів (наприклад, Ф. Ліст). Серед них – видатний польський композитор і диригент Станіслав Монюшко, що відвідав Львів у 1865 році. У 1862–1864 рр. С. Монюшко працював над «Страшним двором», який демонструвався варшавською оперою 28 вересня 1865 р. У тому ж році 7 грудня відбувається 100-та вистава «Гальки», опісля чого С. Монюшко відразу їде до Львова, де перебуває майже місяць. У Львові відбулося щонайменше 3 концерти С. Монюшка, де він виступав як диригент. В одному з них було виконано під керівництвом автора симфонічний твір композитора «музичну картину «Ліричні сцени з «Привидів» [9].

Особливо важливою постаттю серед львівських диригентів другої половини XIX ст. стає Генрик Ярецький (1846–1919). Один з улюблених учнів С. Монюшка у Варшавському музичному інституті як композитор і оперний диригент. Власне, за рекомендаціями С. Монюшка Г. Ярецький відразу після закінчення освіти їде до Львова, де впродовж 1872–1900 років був диригентом львівської опери. Початково в театрі графа Скарбка виконував функції другого, а з березня 1877 р. першого диригента. У квітні 1882 р. через непорозуміння з директором театру А. Мілашевським полишає посаду і їде до Європи. Так, у грудні 1882 р. виступав як диригент у Парижі (з оркестром Pasdeloupa виконав власну увертюру до «Баллади» [17]. У березні 1883 р. повертається до Львова на запрошення нового директора Я. Добрянського. Був головним диригентом до закриття театру. Там відбулися прем'єри його опер та інших творів. На інавгураційному концерті польської опери у Львові, на прощальному спектаклі Г. Ярецький зарепрезентувався в подвійній якості – як композитор і диригент: 1 квітня 1872 р. диригував Увертюрою для оркестру, а 9 вересня 1900 р. – між іншими творами, увертюрою до власної опери «Ядвіга». Один з найбільш діяльних диригентів свого часу, Г. Ярецький переважно працював у сфері театральної та оперної музики. 12 листопада 1873 р. він організував перший у Львові концерт, складений винятково з музики польських композиторів. З великим пієтетом Г. Ярецький поставив та продиригував у Львові твори свого учителя С. Монюшка, серед яких: увертюри до «Явнути і Фліша» (1873), «Дзядів» (1874), кантату «Мільда» (1876), здійснив прем'єру «Страшного Двору» (1877), поновив «Графиню» (1887). Поза оперетковим репертуаром, який домінував у слабших театральних сезонах (наприклад, 1881/1882, 1887/1888), Г. Ярецький виставив 26 опер різних композиторів, між якими опери Р. Вагнера: «Тангейзер» (1897), «Лоенгрін» (вперше поставлена у 1877 р., вдруге в 1896) і «Рієнці» (1899). Багаторазово під його керівництвом пройшли «Сільська честь» П. Масканьї (1892), «Паяци» Р. Леонкавалло (1893), «Продана наречена» і «Далібор» Б. Сметани (1896, 1898). Демонстрував на львівській сцені багато опер польських композиторів («Дон Дезидеріо» Я. Понятовського, «Дух воєводи» Л. Гроссмана, «Конрад Валленрод» (прапрем'єра 1885 р.) і «Гоплана» (1896 р. в Кракові і 1897 р. у Львові) В. Желенського, а також і власні опери: «Міндовг» (1880), «Ядвіга» (1886), «Барбара Радзівіловна» (1893) та «Повернення тата» (1897). Під керівництвом Г. Ярецького у Львові дебютували видатні співаки А. Бандровський (1883), В. Флоріанський (1885), М. Сембріч-Коханська (1886), С. Крушельницька (1893), Я. Королевич-Вайдова (1894). Співпрацював зі знаменитими виконавцями Т. Аркльовою, О. Мишугою, Й. Ходаковським та ін.

Диригентська діяльність Г. Ярецького виходила далеко поза межі Львова. Так, він провів ще в 1877 р. 3-місячне турне з оперною трупою в Тарнові, Бродах і Тернополі. Оперна трупа на чолі з Г. Ярецьким кілька разів гастролювала в Кракові (1884, 1885, 1886, 1888). У

1890 р., коли вперше частину обов'язків виконував другий диригент Фелікс Сломковський, Г. Ярецький керував оркестром під час перенесення останків Адама Міцкевича до Кракова. Він диригував «Жалібним Маршем» Ф. Шопена, «Реквіємом» С. Монюшка, власним Гімном і Полонезом «Witaj królu» К. Курпінського. В 1892 р., після чергових концертів у Кракові, Г. Ярецький їде до Відня, де на Міжнародній музично-театральній виставці стає першим репрезентантом польської оперної музики, що стало на той час чи не єдиною її візитівкою в Європі. Так, 10 і 14 вересня диригує «Галькою», а 11 і 13 вересня прологом, III актом «Страшного двору» С. Монюшка, I актом «Забобонів» К. Курпінського у виконанні хору і солістів львівської опери разом з оркестром віденської опери. Ще в 1896 р. Г. Ярецький дав у Кракові 52 вистави, а в 1898 р. – після одного з найкращих оперних сезонів у Львові – «Тангейзера» і «Лоенгіна». В 1897–1899 рр. впродовж 4 канікулярних місяців перебував з львівською трупю у Варшаві, де у велетенському приміщенні цирку гастролював з оперетковим репертуаром і власною оперою «Повернення тата». В 1897 р. дав 97 вистав, 1898 р. – 126 (в цьому сезоні співпрацював з В. Флоріанським), 1899 р. – разом зі Ф. Сломковським – 115 вистав. В 1902 р. в досить поважному віці Г. Ярецького як провідного диригента Львова було запрошено на місце другого диригента поруч з Людвігом Челянським (перший диригент) до нововідкритої філармонії. Але за два тижні вичерпане багаторічною працею в театрі здоров'я диригента змусило до резигнації з цієї посади. У філармонії диригував спорадично, насамперед власними творами – «Ода до молодості» на текст А. Міцкевича (вона прозвучала також в 1904 р. на концерті в честь збору коштів на побудову пам'ятника А. Міцкевича (1905). Н. Вахнянин у «Руслані» називає Г. Ярецького «ветераном диригентів» [6], підкреслюючи значення його диригентської діяльності не лише для Львова, але й цілої Польщі.

Однією з найяскравіших фігур на терені диригентської діяльності Львова кінця XIX – початку XX століття став Мечислав Солтис (1863–1929) – видатний композитор, диригент, педагог, музичний діяч. В 1899 році, після смерті Рудольфа Шварца було оголошено конкурс на посаду керівника й артистичного директора Галицького музичного товариства. З 30-ти кандидатів комісія розглянула лише двох – Г. Мельцера і М. Солтиса, який і обійняв цю посаду. Видатний внесок М. Солтиса у розвиток симфонічного диригування у Львові важко переоцінити. Як зазначає Л. Мазепа, М. Солтис «проводив велику концертну діяльність як диригент численних концертів за участю симфонічного оркестру і хорів Товариства. Під його багату з у жанрі вокально-симфонічному прозвучали наступні кантатно-ораторійні полотна: Й. С. Бах «Месса h-moll», «Страсті за Матеем», «Страсті за Іоаном», Й. Гайдн «Пори року», В. А. Моцарт «Реквієм», Л. ван Бетховен «Missa solemnis», «IX Симфонія», Ф. Мендельсон «Ілля», Г. Берліоз «Засудження Фауста», Ф. Нововейський «Камо грядеши?», «Знайдення святого Хреста» [4, с. 156]. Серед симфонічних творів, якими диригував М. Солтис, – симфонії Й. Гайдна, В. А. Моцарта, Л. ван Бетховена, Й. Брамса, А. Брукнера, Р. Штрауса, І. Падеревського, М. Карловіча та ін. Особливою заслугою М. Солтиса для розвитку галицької диригентської школи є відкриття стаціонарного студентського оркестру консерваторії.

Знаменною подією для Львова стала організація філармонії та філармонійного оркестру у 1902 р. На місце головного диригента було запрошено молодого та енергійного чеського музиканта Людвіка Челянського. Другим диригентом був авторитетний польський музикант Г. Ярецький, який проте дуже швидко уступив зі своєї посади через незадовільний стан здоров'я. Замінити його було доручено талановитому польському піаністові та композитору Генріку Мельцеру. Його диригентська діяльність розпочалася у Львові, коли він вперше став за пультом перед симфонічним оркестром філармонії. Становлення Г. Мельцера як диригента відбувалося поступово. Дебют Г. Мельцера відбувся 23 жовтня виконанням Першої симфонії Р. Шумана. У відгуку про цей концерт С. Мелінського читаємо: «П. Мельцер мав заледве чотири дні часу, аби взнати чужий для себе оркестр і вивчити з ним твір найбільшого романтика у музиці XIX століття. Помілилися б ми у таланті цього незвичайного музиканта, якби вже сьогодні, після першого виступу біля диригентського пульта хотіли окреслити його диригентські здібності простими помахами» [11]. Тут же критик висловлює надію, що з приходом на місце диригента музиканта такого високого рівня, як Г. Мельцер, Львівська

філармонія може розраховувати на зростання якості концертних програм. «Дуже захопливим для постійного слухача симфонічних концертів є спостереження видимих поступів, які робить Мельцер як диригент. Справді важко повірити, що це той самий диригент, який заледве два місяці до цього так несміливо й навіть невпевнено диригував у філармонії симфонію Шумана. За чудове виконання IV симфонії Бетговена була овація для п. Мельцера та досконалого оркестру» [12]. У циклі філармонійних концертів під диригуванням Г. Мельцера було виконано вісім симфоній Л. Бетховена, його ж увертюри «Егмонт» та «Леонора», увертюру до «Рюї Блаза» Ф. Мендельсона, симфонічну поему «Молодість Геракла» К. Сен-Санса, Увертюру З. Носковського «Морське око» та багато інших.

Після закінчення своєї співпраці з Львівською філармонією Г. Мельцер викладав фортепіано у Віденській консерваторії товариства любителів музики, багато концертував як піаніст, а з 1908 р. став директором та диригентом Варшавської філармонії. У 1911–1913 рр. диригував хорами, у 1915–1916 рр. займав посади музичного керівника та диригента Великого театру у Варшаві. Будучи директором Варшавської консерваторії, він також вів оркестровий клас. Тож вперше піднявши диригентську паличку у стінах Львівської філармонії, Г. Мельцер більше не розлучався з нею.

Отже, підкреслимо, що диригентське мистецтво Львова, яке розвивалося в контексті потужної багатоманітної різнонаціональної культури, стало одним з вагомих чинників розвитку і польської диригентської школи. Так, Ю. Ельснер, К. Курпінський, частково С. Сервачинський починали свою творчу диригентську діяльність саме у Львові, провадячи згодом її не лише на теренах Польщі, але й на європейських обширах. Малоюзнаю, а проте дуже важливою в контексті розвитку оперно-симфонічного диригування краю стала диригентська діяльність К. Ліпінського, який попри видатну скрипкову сольну та ансамблеву кар'єру провадив активну капельмейстерсько-диригентську практику, зокрема на Україні та в Польщі, а в Дрездені – в період розквіту романтизму та становлення диригентського ремесла – 20 років був капельмейстером одного з провідних філармонічних оркестрів Європи. Так, Львів стає на межі XIX–XX століття свого роду П'ємонтом диригентури для Г. Мельцера. Особливу сторінку розвитку оперно-симфонічного диригування становить і багатопланова діяльність Г. Ярецького та М. Солтиса. Безперечно, що варто окреслити значення інших львівських диригентів польського походження того часу С. Четвінського, Я. Галля, С. Невядомського, В. Вшелячинського, Ф. Піонтковського, Ю. Промінського та ін. Додамо, що саме зі Львовом пов'язана уже в XX столітті діяльність таких видатних польських диригентів, як Б. Вольфсталь, Й. Лерер, А. Солтис, З. Гужинський, В. Ружицький і врешті мегазірки світового масштабу – одного з найвидатніших диригентів XX століття – Артура Родзінського.

ЛІТЕРАТУРА

1. Григорьев М. Кароль Липинский / Михаил Григорьев. – М. : Музыка, 1977. – 159 с.
2. Кияновська Л. Сильова еволюція галицької музичної культури XIX–XX ст. / Любов Кияновська. – Тернопіль : Астон, 2000. – 339 с.
3. Мазепа Т. Историчні передумови виникнення театру у Львові / Тереса Мазепа / *Musica Galiciana* / [pod red. L. Mazepy] // *Materialy Serji Naukowej*, 22–25 kwietnia 1999 r. w Rzeszowie. – WSP, Rzeszow, 2000. – С. 67–89.
4. Мазепа Л. Шлях до музичної Академії у Львові / Лешек Мазепа, Тереса Мазепа. – Т. 1. – Львів : Сполом, 2003. – 288 с.
5. Мельник Л. Музичне життя Львова 1824 р. у дзеркалі часопису «Mnemosyne» / Лідія Мельник // *Записки НТШ. Праці музикознавчої комісії*. – Т. ССXXXII. – Львів, 1996. – С. 217–222.
6. Руслан. – 1902. – Ч. 208. – 30 вересня.
7. *Allgemeine Musikalische Zeitung*. – 1814. – Nr 8/ – S. 134.
8. *Blaszczyk L. Zycie muzyczne Lwowa w XIX wieku* / Leon Blaszczyk // *Przegląd Wschodni*. – Warszawa, 1991. – 197 s.
9. *Dziennik literacki*. – 1865. – №19. – S. 151–152.
10. *Elsner J. Sumariusz*. / Jozef Elsner. – PWM, Krakow, 1957. – 179 s.

11. Kurjer Lwowski. – 1902. – № 296. – 25 października.
12. Kurjer Lwowski. – 1902. – № 356. – 24 grudnia.
13. Mała encyklopedia muzyki. – Warszawa, PWN. – 1981. – 1278 s.
14. Mazepa L. Życie muzyczne Lwowa od końca XVIII st. Do utworzenia towarzystwa sw. Cecylii w 1826 r. – Cz.1. Okres działalności J. Elsnera i K. Lipińskiego / L. Mazepa // «Musica Galiciana» T.V ; [pod red. L. Mazepy] // Materiały Serji Naukowej, 22–25 kwietnia 2000 r. w Rzeszowie. – WSP, Rzeszów, 2000. – S. 97–118.
15. Nowak-Romanowicz A. Józef Elsner. Monografia / Alina Nowak-Romanowicz. – Kraków, 1957. – 200 s.
16. Puczek P. Karol Lipiński jako pedagog Henryka Wieniawskiego / Paweł Puczek // Karol Lipiński. – Życie, działalność, epoka: t. IV.: Zeszyt Naukowy Akademii Muzycznej im. K. Lipińskiego we Wrocławiu. – Wrocław, 2007. – S. 115–148
17. Reiss J. W. Mała encyklopedia muzyki / Józef Władysław Reiss. – Warszawa, PWN, 1960. – 922 s.

УДК 78.03 (477):787

М. Й. ХАЙ

СТРУКТУРА КОБЗАРСЬКО-ЛІРНИЦЬКИХ ТОВАРИСТВ: ЦЕХОВИЙ СТАТУТ І ЦЕХОВЕ ARGO, ЕТНОПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ І РЕКОНСТРУКЦІЯ

У статті досліджено особливості прадавньої епічної (старцівської) практики мандрівних співців – кобзарів та лірників. Розглянуто специфіку структури кобзарства в Україні – цехові утворення, спосіб навчання-переїмання традиції, таємне «дідівське» argo. Охарактеризовано вторинні процеси реконструкції традиційних практик кобзарства і лірництва сучасними методиками.

Ключові слова: структура кобзарства-лірництва, епічна традиція, старцівство, «дідівське» argo, науково-виконавська реконструкція.

М. И. ХАЙ

СТРУКТУРА КОБЗАРСКО-ЛІРНИЦЬКИХ ОБЩЕСТВ: ЦЕХОВИЙ УСТАВ І ЦЕХОВЕ ARGO, ЕТНОПЕДАГОГІЧЕСЬКІ ОСНОВИ І РЕКОНСТРУКЦІЯ

В статті досліджено особливості древньої епічної (старчої) практики странствующих певцов – кобзарей и лирников. Рассмотрена специфика структуры кобзарства в Украине – цеховые образования, способ обучения-заимствования традиции, тайное «дедовское» argo. Охарактеризованы вторичные процессы реконструкции традиционных практик кобзарства и лирничества современными методиками.

Ключевые слова: структура кобзарства-лирничества, эпическая традиция, старчество, «дедовское» argo, научно-исполнительская реконструкция.

М. J. KHAI

THE STRUCTURE OF KOBZAR-LIRNYK SOCIETIES: THE GUILD CHARTER AND GUILD ARGO, ETHNOPEDAGOGICAL PRINCIPLES AND RECONSTRUCTION

One of the most characteristic forms of traditional Ukrainian music culture is the ancient epic practice of traveling singers-kobzars and lirnyks. Its structural nature and organization is perhaps the most important component in the forming of the mentality of the nation.